

Ko je bil ded še mlad . . .

Cvetko Slavin.

II.

«E nekaj je bilo žal Matevžu. Bolelo ga je to, in v zadnjem času je vedno premišljeval o tem tam gori na strmih Rebrih. Rad bi bil namreč Matevž star najmanj osemnajst let. Pa čemu in zakaj? Ej, vedel je to Matevž dobro, ker drugače bi ga ne bilo bolelo, da je še tako mlad in majhen. Vojska je razsajala takrat po širnem svetu in vsepovsod se je govorilo, da se slabo godi presvetlemu cesarju tam na Dunaju. Prevzetni in brezbožni Francozi so pridrli v lepo domovino in so požigali in morili z ognjem in mečem. Zaman se jim je postavil presvetli cesar v bran. Bil je preslab in potreboval je mladih in čvrstih junakov, ki bi se postavili nasilnim in brezbožnim ljudem po robu. Dasi so prihajali k njemu noč in dan čili brambovci, vendar ni pomagalo nič, ker Francozov je bilo kakor listja in trave. Premažali so presvetlega cesarja in so se usuli kakor kobilice po širni domovini.

»Tudi k nam pridejo,« so potožili nekega večera oče in so vzdihnili žalostno: »Tudi k nam pridejo. Vse nam poberejo in nas podavijo potem.«

Tako so govorili oče, in takrat je bilo Matevžu hudo, da ni star vsaj osemnajst let. Ej, k presvetlemu cesarju bi šel, pa bi ga branil pred brezbožnimi tujci. Krepko bi vihtel bridko sabljico, da bi padel pod vsakim mahljajem po en Francoz. V najgostejših trumah bi prodiral naprej, da bi se poznala za njim cela kopa pobitih sovražnikov. Na desno in na levo bi sekal tako dolgo, dokler ne bi padel zadnji sovražnik. In rešen bi bil presvetli cesar in rešena bi bila domovina.

Ah, kaj — ko se pa ne more zgoditi kaj takega! Premajhen je še Matevž in preslab, in Bog vé, če bi mogel nositi težko puško? Bog vé, če bi zmožeg telečnjak na hrbtu in če bi mogel korakati ves dan črez hribe in doline?

Zato je bil pa Matevž žalosten in hudo mu je bilo, da je še tako majhen. Na strmih Rebrih je sedel na visokem kamnu in gledal otožno v dolino. Hrepenel je v sinje daljave, kjer plava čez širne planjave dim in pokajo puške in grmč topovi. Za presvetlega cesarja bi bil rad preлил svojo mlado kri; a ni mu bilo možno, ker je bil še premlad in premajhen.

Nekega dne je pa šla od ust do ust novica, da prihajajo v dolino Francozi. Popolnoča so premažali cesarja, in cesar jim je moral odstopiti ves zažorski kraj. Prestrašili so se ljudje te novice in zbegani so hodili okrog. Pride sovražnik, vse jim pobere in jih morda še pobije. Cerkev jim zažge, da se ne bodo mogli več zatekati v sili in potrebi pred Tolažnika. Hudi dnevi pridejo, lakota in bolezn. Nikogar ne bodo imeli, ki bi jih tolažil in hrabil. Kakor izgubljene ovčice bodo in brezsrčni sovražnik jih bo teptal in zaničeval.

Sedel je tistega dne Matevž na visoki skali in gledal v dolino. Oblačen je bil dan in megle so stale globoko ob gorah. Gledal je Matevž

tjadol, kjer se je vila bela cesta. In glej — takrat se mu je zazdelo, da je stopila tam iz gozda truma ljudi. Enakomerno se je pomikala po prašni cesti proti vasi. Za to trumo pa je stopila druga iz gozda in potem še tretja, četrta. Bila je cela vojska. Razločno je že Matevž spoznal visoke čake in svetle bajonete.

»To so Francozi!« je vzkliknil in skočil s skale. »Glej, prišli so, pa nas pobijejo. Živino pokoljejo in pokoljejo tudi našo Belko, za katero je ponujal kraljevič iz devete dežele tisoč cesarskih dvajsetic. Na raznu jo morebiti spečejo in se hočejo mastiti z njo.«

Ustrašil se je Matevž te misli, da ga je oblił kar mrzel pôt. Obupno je pogledal dol na Francoze, ki so se že bližali vasi. Toda naenkrat se je zasmejal na glas in skrbipolni obraz se mu je razjasnil.

»Ne bodete se mastili z našo Belko, ne,« je govoril in zažugal s pestjo Francozom. »Nisem je dal kraljeviču iz devete dežele in tudi vam je ne dam.«

Pa še enkrat je zažugal s pestjo Francozom, potem je jel pa plezati kvišku. Do ovna-vodnika je stopil in mu snel zvonec z vrata. Zgнал je čredo skupaj in jo podil kvišku po strmi rebri. S skale na skalo je šlo, iz majhnega gozdčica na prosto in zopet s skale na skalo. Prignal je Matevž že visoko svojo čredo in stopil je že v gosto meglo, ki se je širila okrog njega. Prišel je na dolgo in široko planoto, ki je bila polna visoke trave. Videlo se ni nikamor — komaj pet korakov predse. A Matevž se niti tu ni ustavil. Vedno dalje je podil svojo čredo. Prišli so v smrekov gozd, in potem se je razgrnila pred njimi skrita senožet, ki bi je gotovo nihče ne našel, ako bi ne prišel slučajno do nje. Bohotna trava je rastle tam in trije prostorni hlevi so stali tam na sredini. Pravili so, da so nekoč priganjali sem živino, ko so v davnih časih vzplapolali na gorah kresovi in so naznanjali, da prihajajo Turki.

Teга kraja se je domislil Matevž, ko je zagledal Francoze. Varna bo živina tu in nikoli je ne najde sovražnik. Odprl je vrata prostornega hleva in nagnal živino noter. Dobro in skrbno ga je zaprl, potem se pa napolil preko senožeti v gozd. Dolgo je še hodil, preden je dospel do odprte, velike planine, kjer se je pasla čez leto tretjina vaške živine. Matevž je položil roke k ustom in zavpil v meglo:

»Hoja — hój!«

Sredi megle se mu je odzval debel glas. Črez nekaj minut se je prikazal pastir srednjih let in stopil pred Matevža.

»Kaj pa je tebe prignalo na planino?« je vprašal pastir. »Ali je kdo umrl pri nas?«

»Nihče ni umrl,« je odgovoril Matevž. »Toda zgodilo se je nekaj hudega. Francozi so prišli k nam, Francozi...«

Začudil se je pastir in se prestrašil. »Kaj, Francozi?« je dejal zategnjeno. »Ali govoriš resnico, Matevž? Ali govoriš resnico?«

»Oj, da, stric Seljanov,« je trdil deček. »Videl sem jih, ko so stopili iz gozda. Cela vojska jih je bila. Pa sem mislil, da pokoljejo našo živino,

pa sem jo zagnal na senožet, veste, tja pod Baščico. V hlev sem jo zaprl — pa zdaj naj jo le iščejo Francozi, če hočejo. Hihihí...«

Posmegal se je Matevž, ker se mu je zdelo dobro, da je ukanil Francoze. Potem je pa nadaljeval:

»Oj, stric Seljanov, dajte tudi vi pognati živino na senožet. Boste videli — Francozi pridejo tudi gor in pokoljejo vso živino. Dajte jo no pognati na senožet, stric Seljanov!«

»Hm,« se je zamislil pastir in gledal nekaj časa v tla. Potem je pa dvignil glavo in pogledal strmeč Matevža.

»Brihten si, Matevž,« je rekel potem. »Ni čuda, da si se postavil risu po robu. Brihten si pa, Matevž, in po tvojem nasvetu bom napravil. Še nocoj poženam živino na senožet pod Baščico.«

Pastir je nastavil rog k ustom in zatrobil, da je odmevalo daleč naokrog. Iz vseh strani so se oglašali glasovi. Pastir se je pa obrnil k Matevžu in mu je naročil:

»Pojdi zdaj domov, Matevžek. Pa povej na vasi, kako smo ukrenili. Kadar bo pa kaj novega, pa nam pridi povedat. Zdaj pa le pojdi, ker kmalu bo noč, Matevžek.«

Pastir je pohitel preko planine, Matevž se je pa napotil navzdol. Hitro je stopal, kajti bal se je, da ga ujame noč na skalah. Kmalu je prišel iz megle in se je oddahnil. Pred sabo je videl vas in videl je tudi tuje vojake tamdoli na vasi. Pred vsako hišo jih je videl, in iz dimnikov se je dvigal gost in črn dim.

S pestjo jim je zažugal Matevž in je izpregovoril: »Ne boste dobili moje Belke in tudi z drugo živino se ne boste mastili. Božja kazen naj pride nad vas, ker ste pobili našega cesarja!« ...

Tako je izpregovoril Matevž. Potem se je pa napotil proti jarku, v čigar globokem, nevidnem dnu se je penil gorski potok. To je bil takozvani Klošter, grozno brezno, kjer je našel že marsikateri neprevidnež nenadno smrt. Ostre skale štrle tam in čuje se enakomerni šum gorskega potoka, ki hrumi spodaj čez skale. Le ozka, šibka brv je peljala čez brezno v tistih časih. Stopil je Matevž nanjo in pohitel brezskrbnih korakov preko nje. Potem se je pa spustil po bregu navzdol, in ko se je zmračilo nad gorami, je prišel domov.

Polna hiša je bila doma tujih vojakov. Sedeli so kar na tleh in se mastili z oprazenimi kokošmi. Polovili so jih okrog hiše in jim tebinič meninič vilí vratove. Govorili so glasno in so se smejali ti tujci krohotoma. Obrazi so jim bili porastli z razmršenimi bradami in bili so divjí, da se jih je Matevž kar prestrašil. Hitro je stopil iz hiše in se napotil v kuhinjo. Kraj ognjišča je sedela mamica. S predpasnikom je zakrivala obraz in se jokala bridko.

Zabolelo je Matevža v srcu. Oči so se mu porosile in stopil je k mamici. Roko ji je položil okrog vrata in jo vprašal jokavo:

»Zakaj jočete, mamica? O, mamica, zakaj jočete?«

Odkrila je mamica objokani obraz. »Oj, kako bi ne jokala, ko mi je pa tako hudo! Šiba božja je prišla na nas in hudo nam še bo, hudo... Ti še ne razumeš tega, Matevžek, ker si še premlad in premajhen... Usmili se nas, o Bog, in ne tepi nas, ker ne bomo več grešili.«

In zopet je zaihtela mati. Matevžu se je srce kar trgalo bolesti. Skrčil je pesti in veliko ni manjkalo, da ni skočil v izbo in s palico-štrekljarico pobil nesramne tujce. Toda čutil je, da je premajhen in pre-slaboten, in zato ga je bolelo še bolj. Splazil se je iz kuhinje in stopil je v hlev. Tam je pokladal oče kravicama, in njegov obraz je bil nabran v skrbipolne gube.

»Kje imaš živino?« je vprašal mož začudeno.

Položil je Matevž prst na usta. Kroginkrog se je ozrl, potem je pa odvrnil potihoma: »Tiho, oče, da naju ne slišijo! Veste, na senožet pod Baščico sem zagnal vso čredo. Mislil sem, da bo bolj varna pred roparji. Pastirji s planine so tudi poskrili tam vso živino.«

Strmeč ga je poslušal oče. Radost ga je obšla, da ima tako brihtnega sina. Kdo bi se bil domislil tega? Mali Matevž je pa storil tako, kakor bi ne bil storil najmodrejši v vasi. Rešil je vsaj tretjino živine, in lakote se ni bati. Mine čas — in Francozi jo spet odkurijo, od koder so prišli. Vaščani pa gredo po svojo živino, in takrat se jim bodo pričeli spet stari, dobri časi, in gladu ne bo k njim, kakor stiska ljudi in žival po drugih krajih. In kdo je povzročil to? Ta brihtni Matevž!

Vesel je bil oče, in prvič v življenju je začutil Matevž božajočo očetovo roko na svojih licih.

Tisti večer so spali vsi na svislih, ker so jih pregnali Francozi iz hiše. Oče in mati sta sedela še dolgo v noč na senu in sta se pogovarjala šepetaje. Pravil je oče o modrem Matevževem postopanju in oba sta se čudila njegovi previdnosti. Srečna je bila mati in šepetala je venomer:

»Saj pravim — naš Matevž! Bog vé, kaj bo še iz njega?«

Matevž se je bil pa že davno zaril v seno. Nekaj časa je premišljeval, potem je padel v spanec...

(Konec prihodnjíč.)

Tja k zvezdnim milijonom...

Tja na nebo, tja k zvezdnim
milijonom,
upira se mi na večer okó...
Srcé mi hoče k zvezdnim
milijonom,
a zvezde daleč svojo pot gredó...

In vse življenje k zvezdnim
milijonom
upira se popotnikom pogléd...
Najbližja pot je k zvezdnim
milijonom,
ko daleč srcu našemu je svet...

M. P.

